

# «Kassam» brigadalarynyň gurulyşynda Enwer paşa detaly

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

"Kassam" brigadalarynyň gurulyşynda Enwer paşa detaly «KASSAM»

BRIGADALARYNYŇ GURULYŞYNDÀ ENWER PAŞA DETALY



*Goranyş formasy we guramaçylyk taýdan «Kassamyň» täsirlenen iki esasy taryhy şahsyýeti bardy: Enwer paşa we Omar Muhtar Balfur deklarasiýasy jar edilende türkleriň ýasaýan ýerleri bilen birlikde musulmanlar ýa her frontda ýeñilipdi, ýa-da gönüden-göni basylyp alynypdy.*

Eger mümkün bolsa Anadolunuňam daşyna zyňyp, Stsmbuly okkupasiýa astynda saklamagy partiýasynyň maksatnamasyna öwren iňlis premýer-ministri Lloýd Jorjyň daşary işler ministri Artur Jeýms Balfuryň ady bilen ýatlanýan bu deklarasiýa Ýakyn Gündogary sarsdyryp taşlapdy.



### *Artur Jeýms Balfur*

Balfur üstünligini Lord Rotşilde şu sözler bilen buşlaýardy: «Onuň alyhezretleriniň hökümeti Palestinada jöhitler üçin milli ýurt gurulmagyna oñyn seredýär we bu maksadyň amala aşmagyny aňsatlaşdyrmak üçin elinden gelenini etmäge taýýar. Palestinadaky häzirki jöhit däl köpcülikleriň raýat we dini hak-hukuklaryna, başga ýurtlarda ýasaýan jöhotlrrıň eýelik edýän hak-hukuklaryna we syýasy statuslaruna zyýan berjek hiç bir zadyň edilmejekdigini bilmelidirler. Bu deklarasiýany Sionistik federasiýanyň dykgatyna ýetirseňiz, köp minnetdar bolarys».

Bu deklarasiýa orta çykandan soň musulman geografiýasy uzak wagtlap ümsümlige bürendi. Tä «Gara el» («El-Kaf El-Aswad») atly topar gozgalaň oduny ýakýança...

Iňlislerem, jöhitlerem musulmanlaryň syýasy uýgunlaşmalaryna şeýle bir öwrenişipdi welin, olar bu garşylygyň öñünde ilkibaşlarda nähili hereket etjeklerini bilmän galdylar.

Az wagtyň içinde gozgalaňyň aňyrsynda duran adamyň kimdigi belli boldy: Muhammedin Izzüddin bin Abdylkadır bin Mustafa el-Kassam.

Kassam ylym adamsy hem bolsa, ýonekeý wagyzçylardan däldi.

Ol Tripolitaniýada ilki Enwer paşa, yzyndan Omar Muhtar bilen bileleşip italýan basybalyjylaryna garşy göreşipdi we jahan urşy wagtynda-da fransuz basybalyjylaryna garşy watan goragçylarynyň simwolyna öwrülipdi.

Şoňa görä hem jöhitleriň we iňlisleriň garşysynda ýüñi ýeten watan goragçysy bardy.

Onuň watan goragçysynyň medeniýeti taglymy häzirki «Kassam brigadalary» diýip tanalýan goşun birikmeleriniň binýadyny düzüpdı.



### *Izüddin el-Kassam*

#### • **Izzüddin el-Kassamyň ömri we göreş ýoly**

Kakasy kadyry tarykatynyň görnükli müderrislerinden bolan Kassam 1882-nji ýylda häzirki Siriýa degişli Lazkiýede dünýä indi.

Heniz 14 ýaşyndaka Kairiň «El-Ezher» uniwersitetine gidip, 1909-njy ýyla çenli dini bilim aldy.

Tripolitaniýanyň italýan basybalyjylary tarapyndan basylyp alynmagy Kassamy aktiw syýasata aralaşdyrdy.



Kitapcy.ru

### *Tripolitaniýa söweşi*

Ol türkler üçin esger, pul we ok-ýarag tolap, mitingleri gurady.

Hatda Tripolitaniýadaky gahrymançylygy beýan etmek üçin bir gimnem ýazdy:

Eý Rahman bolan we Rahym bolan Allahym,  
Sen soltanymyzy (Osmanly patyşasy) muzaffar eýle,  
Bizlere inaýat eýle, küffar italýanlary ýeñeliň!

Kassam Enwer paşa üçin ýygnan 250 adamlyk goşun bölümi bilen frontda düýpli işleri edip bilmedi, çünkü edil şol wagt Balkan urşy turdy.

Ýöne ol Kassam goşun bölümünü dargatmagyň ýerine, osmanly goşunyna goşuldy.

Bu bölüm nyzamly goşunyň hataryna degişli edildi we Kassamam goşunyň ymamy bolup işe başlady.

Birinji jahan urşunda Kassam osmanly goşunynyň hatarynda birinji möhüm tabşyryklary ýerine ýetirmäge başlady, emma uruşda osmanly goşuny esasanam Gündogar frontlarynda ýeñilmäge başlansoň, Kassam dogduk depesi Siriýada fransuz okkupasiýasynyň öňüni almak üçin watan goragçylarynyň podrazdeleniyelerini döretdi.

Sebitde bir bitewi döwlet gurmak maksady bilen hereket edýän

arap toparlarynyň bardygyna garamazdan, Kassamyň bu tendensiýalaryň tersine hereket etmegini Siriýanyň goragynda asgynlamagyna sebäp boldy.

Fransuzlar tarapyndan kimdigi aýan bolangoň egindeşleriniň bir bölegi Anadola geçse, Kassam Palestina gitmegini saylady.

Anadoloda greklere garşy göreşmeginiň ýa-da Palestinada iñlislere garşy söweşmeginiň haýsam bolsa birini saylap almaly bolan Kassam palestin frontyny has möhüm hasaplady.



kitapcy.ru

### *Tripolitaniýa söweşi*

Mustapa Kemal Atatürk Tripolitaniýa frontyndan bări ýakyn gyzyklanma bildiren watan goragçylaryna, şeýle-de Şeyit Ahmet Eş-şerif Es-Senusä gujak gerip, olara Anatolynyň azat edilmegi ugrundaky göreşde öz ýanyndan ýer beripdi.

Kassamyň ýanynda göreşen watan goragçylarynyň bir bölegi bolsa, Ankaranyň tarapyna geçipdi.

Kassam az wagtyň içinde Palestinada watan goragçylarynyň gizlin toparyny döretdi we Balfur deklarasiýasynyň ýyl dolanşygynda – 1935-nji ýylyň 2-nji oktýabrynda ilkinci ýaragly operasiýasyny amala aşyrdy.

Onuň düzen watan goragçylarynyň topary «Ihwan» we beýleki toparlardan tapawutlylykda, «Teşkilaty-Mahsusanyň» (osmanly kontrrazwedkasy) täliminden geçipdi we türk azat-edijilik toparlarynyň reflekslerine eýedi.

Ol hakyky watan goragçylarynyň goşunu ýaly hereket edýärdi, razwedka maglumatlaryny toplaýardy we duşman bilen başa-baş çaknyşmagy makul bilyärdi.

Şeýle çemeleşme ilkibaşda Palestinanyn azatlygy ugrunda göreşyän toparlarda bölünüşiklere sebäp boldy.

«Enwerçi» goragyň palestin halkyny halkara jemgyyetçiliginde kyn ýagdaýda goýjakdygy we raýatlara garşy gandöküşlikleri kanunylaşdyrjakdygy hakdaky pikir birgiden jedelleri döretdi. Kassamyň basmaçy taktikasy iňlisleri düýpli goranya geçmäge mejbur etdi.

Wagyzçy öýlerde gizlenip, köplenç 10-15 adam bilen gezip, çozuş eden wagtlarynda az wagtyň içinde ýüzlerce adam tolap, sebitiň howpsuzlygy taýdan aýylganç howpa öwrülýärdi.

Ol belli bir ýerde ştab guranokdy, belli bir ierarhiýanyň düzümine-de girenokdy.

Kassamyň bu strategiýasy her bir palestinalyny potensial esgere we konrrazwedka işgärine öwürýärdi we howpuň günbe-günden ulalyp, güýçlenmegine sebäp bolýardy.

Iňlisler bu ýagdaýyň parhyndady we 500 adama ýakyn güýç bilen bolýan ýerini anyklandsn soň Kassamyň üstüne gaýtdy.

Kassam iňlisler tarapyndan gabawa alynanda, ýanynda özi bilen bile 15 adam bardy we çaknyşykda – 1935-nji ýylyň 20-nji noýabrynda gahrymanlarça wepat boldy.



*1936-njy ýylyň watan goragy*

Kassamyň ölümü onuň toparyny dargatmagyň ýerine, 1936-njy ýylyň 19-njy aprelinde ýuze çykan we käbirleri tarapyndan «Birinji intifada» hasaplanýan üç ýyllyk urşuň ýangynyny döredipdi.

Iňlis baş komissarlygy Kassamyň ölümü bilen başlan topalaň tolkunyny ykdysady çäreler we embargo girizmek arkaly basyp ýatyrmaga synanyşdy.

Bu çäreler peýda bermänsöň, iňlisler jöhitleriňem goldaw bermeginde uly gyrgynçylygyň başyny başlady.

1936-1939-njy ýyllar aralыgynda palestin ilatynyň 10%-i zalymlarça gyryldy.



Bu gandöküşlikler Müsüriň, Yragyň, Iordaniýanyň, Siriýanyň halklarynda bimöçber uly trawmalara sebäp boldy.

Ahyrsoňunda 1948-nji ýylyň meşhur Arap-Ysraýyl urşunyňam esasyny düzdi.

Araplar 1948-nji ýylyň urşuna 1936-1939-njy ýylyň gandöküşlikleriniň ar alysy hökmünde garaýardylar.



«Kassam» brigadalary / Fotosurat AA

Häzir «Kassam» brigadalaryna adyny bagış eden Izzüddin el-Kassamyň ömri we göreş ýoly biri-birine baglanychýan wakalar zynjyrynyňam köklerini emele getiripdi.

Elbetde, raýat ölümlerine sebäp bolýandygyny oňlamak mümkün dälem bolsa, goranyş formasy we guramaçylyk taýdan «Kassamyň» täsirlenen iki esasy taryhy şahsyýeti bardy: Enwer paşa we Omar Muhtar.

Şonuň üçinem Kassamyň topary beýleki arap watançy toparlary tarapyndan «enwerçi» diýen ýaly aýyplamalara uçraýardy.

Elgaraz, meseläniň bize galtaşýan ýeri-de şular ýaly görnüşdedir.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

Sişenbe, 10.10.2023 ý. Taryhy makalalar